

ПРЕВОДИЛАЦ

ГОДИНА XL

јул – децембар 2021.

број 3-4 (86)

САДРЖАЈ

УВОДНИК

40 година часописа *ПРЕВОДИЛАЦ* (З. Р. Јовановић) 7

ЧОВЕК И ЈЕЗИК

Милош Д. Ђурић: Стандардизација терминологије нуклеарне физике 11

Нада Крањаић-Цекић: Употреба пасива у научној и стручној литератури 35

ТЕОРИЈА И ПРАКСА ПРЕВОЂЕЊА

Бранимир Човић: О границама преводљивости 41

Златоје Мартинов: Заменхофов превод Старог завета на есперанто 50

ПРИКАЗИ И КРИТИКЕ

Протођакон Радомир Б. Ракић, *Преводи Свејџоја њисма кроз исџорију* (С. Петровић) 63

Борис Хлебџец, *Винчански корени њисама* (З. Р. Јовановић) 67

Златоје Мартинов, *Исџорија есџеранџске књижевносџи* (Д. Јаничић) 70

ХРОНИКА

Лингвистички семинар у Тршићу (Ј. Јовановић) 74

51. научни састанак слависта у Вукове дане (В. Ђорђевић) 80

Актуелна питања лексикологије и лексикографије српског језика (М. Ђинђић) 84

In memoriam: др Надежда Винавер (С. Јаковљевић) 88

ПОРТРЕТИ ПРЕВОДИЛАЦА

Мр Нада Крањаић-Цекић (М. Д. Ђурић) 92

БИБЛИОГРАФИЈА

Часопис *ПРЕВОДИЛАЦ* 1982-2021 (Г. и В. Ђоковић) 99

ГЛОСАР

Верски појмови: српски-руски-есперанто (Ј. Зарковиц) 171

БИЛТЕН

Новости из земље и света (З. Р. Јовановић) 193

АКТУЕЛНА ПИТАЊА ЛЕКСИКОЛОГИЈЕ И ЛЕКСИКОГРАФИЈЕ СРПСКОГА ЈЕЗИКА

У Андрићграду је од 8. до 10. октобра 2021. године, у организацији Одјељења за српски језик Андрићевог института, одржан научни скуп *Актуелна питања лексикологије и лексикографије српскога језика*. Конференција је уприличена уживо уз поштовање епидемиолошких мера, а без могућности излагања преко платформе Зум или неке друге платформе. На скупу је учествовало петнаест излагача, проучавалаца лексикологије и лексикографије из Србије и Републике Српске. У суботу, 9. октобра, одржане су преподневна и послеподневна секција. У уводном обраћању учесницима скупа, проф. др Милош Ковачевић, домаћин скупа и руководилац Одјељења за српски језик Андрићевог института, истакао је како лексикологија спада у најутемељеније гране судећи по броју истраживача који се њоме баве, као и то да скуп треба да покаже стање у лексикологији и лексикографији српског језика и које проблеме треба решавати.

Након проф. др Милоша Ковачевића присутнима се обратила проф. др Рајна Драгићевић и изнела најзначајније податке о историјату проучавања лексикологије у Србији, нагласивши да је 1981. године проф. Даринка Гортан Премк започела да предаје лексикологију на Филолошком факултету у Београду чиме је Србистика на Филолошком факултету постала први центар у Србији у којој се предавао овај предмет. Предмет Лексикологија у почетку је био колоквијум, који је представљао услов за полагање Морфологије. Данас на основним студијама студенти Групе за српски језик Филолошког факултета слушају Лексикологију 1 као обавезан предмет, Лексикологију 2 као изборни предмет, затим Увод у лексикографију и Практичну лексикографију. На мастер студијама студенти су у могућности да изаберу предмет Лексикологија, која је посвећена парадигматским лексичким односима, док на докторским студијама имају могућност да слушају предмет Лексика српскога језика.

Радни део скупа отворила је проф. др Рајна Драгићевић, која у реферату *Значењска сѝрукѝура дериваѝа* анализира проблем односа међу значењима деривата, који се у радовима већине аутора објашњава или полисемијом или хомонимијом, као и начин представљања тог односа у српској лексикографији, првенствено у Речнику САНУ. У закључним разматрањима ауторка истиче да је дериват као дводелна језичка структура подложен утицају контекста који омогућава отворену језичку структуру, те да се такав однос не може назвати ни полисемијом ни хомонимијом, већ амбисемијом. Стана Ристић је у свом излагању представила ново-публиковани 21. том Речника САНУ (погдекад(а) – покупити) у коме је обрађено 7600 одредница, углавном префиксираних са *ѝо-* и *ѝог-*. У исцрпном реферату ауторка је обавестила учеснике Скупа и докле се дошло у процесу дигитализације језичких ресурса Речника САНУ, затим је дала хронолошки преглед грађе из писаних извора, преглед грађе по центрима штампаних извора, затим према функционалности и тематској заступљености извора, као и приказ грађе по ауторима писаних извора и по збиркама речи. У завршном делу излагања указала је на значај грађе за овај речник и на важност његовог завршетка. Владан Јовановић из угла лексикографа и лексиколога у раду *Лексичко значење и концепѝи у срѝском лексикоѝраѝском оѝису* на илустративним речничким примерима указује на проблем односа значења и концепта у домену описа речи и њиховог представљања у описним речницима, где концепт има значење гледишта, схватања нечега, подразумевајући често и оцену вредности на основу хијерархије појмова одређене области знања, веровања, мишљења и сл. Анализа показује да различити фактори утичу на то у којој мери ће се наћи концептуална компонента значења у лексикографском опису, а то су концепција речника, лексикографско опредељење, као и знање лексикографа о месту одређене лексеме у систему знања и вредности области којој концепт припада. Указивањем на

чињеницу да је српска ауторска лексикографија запостављена, на то да немамо речник Ива Андрића, Неђо Јошић у раду *Поїлед на ауїорску лексикоїрафију нашу и сїрану с осврїом на йиїање израде рјечника Андрићевої књижевної дјела* разматра важност израде речника Андрићевог књижевног опуса, уз истицање његовог угледа као нобеловца, затим чињенице да се његово књижевно дело годинама проучава из различитих аспеката. Ивана Лазић Коњик изложила је реферат под називом *Социјални фемининаїиви у срїском језику – неолошки и лексикоїрафски асїекї* указујући на проблем нових назива за звања и занимања жена који припада пољу неологије и лексиколошких проучавања неологизама у српском језику. Анализа је показала да се нови фемининативи уклапају у карактеристичне творбене обрасце за овај тип лексике у српском језику где су творбени конкурентски односи богато потврђени на анализираном материјалу, на пример *брбљивица/брбљуша, биолоїичарка/биолошкиња /биолоїица* и сл.

Ненад Ивановић у раду *Меїајезички изрази са релайїивизайїором обично у служби їрамаїичких обележја речи (на маїеријалу из Речника САНУ)* приступа изабраној теми са два аспекта: 1) значење компоненте обично у лексикографском метајезику, и 2) питање односа метајезичких израза са компонентом обично према изразима са компонентама *чесїо* и *реїко*. Први аспект се у раду обрађује кроз анализу случајева регуларне употребе метајезичких израза са обично при дефинисању граматичких обележја именица, придева и глагола, док се други аспект обрађује кроз анализу односа граматичког и лексичког значења у речничким дефиницијама које садрже изразе са обично, *чесїо* и *реїко*. Душанка Вујовић, члан редакционог одбора вишетомног Речника српског језика, изложила је рад на тему *О їроїраму за унос и обраду речи нової вишеїомника Маїице срїске*. Истакла је да су током 2019. године прикупљани извори за вишетомни речник савременог српског језика и да је до сада сакупљено око 650 књижевних дела, стручне литературе, уџбеника, речника итд. у електронском облику. С обзиром на то да је прикупљене изворе требало обрадити тако да буду употребљиви за израду електронског корпуса, на пројекту је ангажован програмер, а Душанка Вујовић је уз руководиоца пројекта задужена да координира рад лексикографâ и информатичарâ. Овом приликом приказано је и колико је урађено на уносу одредница и грађе у електронску базу.

Рад Марије Ђинђић *Поредбене фразеолошке јединице у срїском и їурском језику* бави се компаративно-контрастивним описом поредбених фразеолошких јединица са компонентом *gibi* у турском, односно компонентом *као* у српском језику. Лексикограф има задатак да нађе изразе адекватне по значењу, сликовитости и стилској боји израза, а веома често треба да познаје и лингвокултуролошку позадину. Нека поређења се поклапају, представљају потпуне коресподенте, на пример

живеџи као љаша (живети врло добро, богато и сл.) = *paša gibi uşamak*; *знаџи као воду* (знати одлично) = *su gibi bilmek*. У раду Наташе Миланов *О вишезначности једној џиџа именица у српском језику* анализиране су полисемантичне именице којима се именују предмети кружног облика: *круџ, коло, обруч, колуџ, коџур, љрсџен*. Показало се да су ове именице семантички веома богате и да су често међусобно заменљиве у контексту. Ове лексеме у свом семантичком садржају имају веома продуктивну сему 'који је округлог облика' која повезује велики број значења. Анализа је показала да је за људе изузетно важан и сам појам круга, али и лексема која га именује.

Поподневну секцију отворила је проф. др Миланка Бабић излагањем на тему *Лексема ЈОШ: значење и уџоџреба*. Прилог *још* има богату полисемантичку структуру и она је у различитим лексичким спојевима анализирао његове семантичке вредности и синтаксичке функције. Весна Николић у раду *Улоџа и значај електронској корџуса у исџраживању љаронима* указује на значај података добијених из електронског корпуса приликом истраживања паронима у српском језику, као и на важност овог извора за разматрање односа између истокоренских синонима и паронима и приликом праћења процеса десинонимизације лексема, али и на то колико се проблема појавило приликом употребе постојећих електронских корпуса. Скренута је пажња на значај истраживања паронимије као појаве која још једном потврђује колико је принцип језичке економије важан и моћан у језику, као и колико је сама паронимија значајна за, између осталог, испитивање семантике самих афикса, у овом случају суфикса (специјализација суфикса *-џељ* за религијску, апстрактну сферу; пејоративизација форманата *-ач, -аџор, -аниџ* и сл.). Реферат Биљане Мишић *Полисемантичка сџрукџура љаџола дођи у књижевноумјетничком и научном сџилу* посвећен је опису секундарних значења глагола *дођи*, као и утврђивању механизма њиховог настајања и упоређивању полисемијског потенцијала овога глагола у поменутиим функционалним стиловима. Као примарну семантичку компоненту глагол *дођи* укључује просторну компоненту, што резултира фреквентношћу у наративним текстовима како у примарном тако и у секундарним значењима, док се у научном стилу овај глагол појављује у малом броју значења. Валентина Илић у раду *Меџонимија као коџниџивни и лексички механизам у конџексџу насџаве маџерњеџ (српској) језика* проблематизује досадашњи положај метонимије у односу на метафору у настави српског језика. Увидом у историјат и савремени статус метонимије у програмским садржајима, образовним стандардима постигнућа и у уџбеницима показује да се метонимија без изузетка учи након метафоре, која у стандардима образовних постигнућа има статус једноставније компетенције од познавања метонимије. Михајло Шћепановић се у реферату *О ојкониму Биш бави одгонетањем порекла ојконима о којем нема записа*

о настанку и чија је историја непозната. Ојконим *Биш* појављује се у делу књижевника Радослава Братића, а књижевни критичари су мишљења да се ради о измишљеном митском месту. У излагању је истакнуто да постоји више топонима на територији Босне који у своме имену садрже Биш-, попут планине Бишине у источној Босни. Другу, поподневну секцију закључио је проф. др Милош Ковачевић радом *Колико значења има лексема „сѡвар“?*. Док је лексема *сѡвар* у описним речницима посведочена са свега неколико значења, од којих је примарно значење *сваки ѡредмеѡ, ѡпроизвод било чеѡа, било шѡа неживо шѡо маѡеријално или физички ѡосѡји*, аутор на основу око 5000 ексцерпираних примера из различитих извора указује на то да контекст спецификује значења ове лексеме. Лексему *сѡвар* карактерише перифрастична употреба, као у примерима декомпоновања прилога: *За нас је важно – за нас је важна ствар и декомпоновања именица: Не прихвата договорено – не прихвата договорене ствари и сл.*

С обзиром на неповољну епидемијску ситуацију, четири планиране учеснице нису биле у могућности да дођу у Андрићград. Радови Светлане Слијепчевић Бјеливук (*Концеѡција Појмовника срѡских линѡвисѡичких ѡтермина - изазови и моѡућа решења*), Милене Јакић (*Процена засѡуѡљеносѡи језичких феномена на ѡпримеру анѡонимије и њен уѡицај на језичка исѡраживања*), Тање Танасковић (*Сѡереоѡиѡи мед и пчела у срѡском језику*), и Наташе Вуловић Емонтс (*Фраземе у роману Омер-паша Латас: семанѡичко-фразеоѡрафски ѡрисѡуѡ*) биће штампани са осталим радовима у зборнику са одржаног скупа.

Инспиративне дискусије које су уследиле након друге секције указују на то колико су неопходни научни скупови који се одржавају уживо и на којима учесници имају прилику да размењују мишљења о актуелним темама из области лексикологије и лексикографије. Очекивано је да ће одржани скуп утицати на то да лексикологија као научна дисциплина у оквиру науке о српском језику настави да се развија.

Марија Ђинђић